

Naslov originala:
ORBITOR. ARIPA STÂNGĂ
Mircea Cărtărescu

Copyright ©1996 Carl Hanser Verlag
Copyright ©2020 ovog izdanja KONTRAST izdavaštvo

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Urednica:
Jelena Nidžović

Prevod:
Ileana Ursu Nenadić

Redaktura prevoda:
Anja Marković

Lektura i korektura:
Blum izdavaštvo,
Kontrast izdavaštvo

Dizajn korica:
Jelena Jaćimović

Prelom:
Anica Lapčević

Štampa:
F.U.K. d.o.o.

Tiraž:
1200

Izdavač:
Kontrast, Beograd
Klaonička 2, Zemun
e-mail: jakkontrast@gmail.com
kontrastizdavastvo.com
facebook.com/KontrastIzdavastvo

MIRČA KARTARESKU

ZASLEPLJENOST:
LEVO KRILO

Prevela sa rumunskog: Ileana Ursu Nenadić

KONTRAST
Beograd, 2020.

PRVI DEO

*Jer nešto znamo i nešto prorokujemo; a kad dođe
savršeno, onda će prestati što je nešto.*

*Kad ja bijah malo dijete kao dijete govorah, kao
dijete mišljah, kao dijete razmišljavah; a kad postadoh
čovjek, odbacih djetinjstvo.*

*Tako sad vidimo kao kroz staklo u zagonetki, a onda
ćemo licem k licu; sad poznajem nešto, a onda ću
poznati kao što sam poznat.*

(Pavle, Korinćanima, 1, 9-12)

Pre nego što su izgradili zgradu prekoputa, da sve postane kockasto i zagušljivo, noćima sam posmatrao Bukurešt sa trokrilnog panoramskog prozora moje sobe u Ulici Štefana Velikog. U prozoru se obično video odsjaj siromašnog nameštaja prostorije – spavaće sobe u žućkastom drvetu, toaletni stočić sa ogledalom, nekoliko biljaka, aloja i asparagus, u zemljanim saksijama na stolu. Luster sa zelenkastim staklenim abažurima, jedan davno okrnjen. Žuti prostor sobe postajao bi još žući uranjajući u ogromni prozor, a ja, vižljast i bolešljiv tinejdžer, u poderanoj pidžami i šljampavom prsluku preko, sedeo bih čitavo popodne na sanduku i iz sobe, kao hipnotisan, gledao u oči sopstveni odraz u providnom ogledalu prozora. Noge sam držao na grejalici ispod prozo-

ra, koja mi je zimi pekla tabane, stvarajući perverzan, diskretan osećaj istovremenog zadovoljstva i patnje. Video sam u žutom staklu prozora, ispod troduplog cveta duha lusteru, lice usko poput sečiva i oči sa ljubičastim podočnjacima. Nekoliko dlaka na nausnici činile su još vidljivijom asimetriju usta, zapravo asimetriju celog mog lica. Ako bi mi na nekoj fotografiji prekrili levu stranu lica, imao bih utisak da je to jedan otvoren i nehajan mlad čovek, sa skoro lepim crtama. Druga strana, međutim, iznenadivala je i plašila: na njoj je oko bilo mrtvo i usta tragična, a nedostatak nade širio se preko čitave kože lica poput ekcema.

Tek kad bih ugasio svetlo u sobi, osećao sam da sam to ja. Odjednom bi se na zidovima zavrtele električno-plave i fosforescentne iskre od žica tramvaja koji su, pet spratova niže, bučno prolazili ulicom, te bih iznenada postao svestan zaglušujuće buke saobraćaja, beskrajne samoće i tuge mog života. Prekidač je bio iza šifonjera, a kad bih ugasio svetlo, soba bi postala nalik akvarijumu. Kretao sam se, kao stara riba, između trulog nameštaja, koji je smrdeo kao morski otpaci između stena, kretao sam se po tepihu od jute, koji je bio grub pod nogama, do sanduka, seo bih ponovo, smestio noge na grejalicu i fantastični Bukurešt najednom bi eksplodirao iza stakla plavog poput mesečine. Grad je bio noćni triptih, staklastog sjaja, beskrajan, neiscrpan. Ispod bih video deo puta sa električnim stubovima nalik metalnim krstovima, kako pridržavaju tramvajske žice i ružičaste sijalice, koje bi u zimskim noćima izmamile talase i talase vrtložnog ili mirnog snega, retke, kao u crtanim filmovima, ili guste kao krzno. U letnjim noćima, međutim, zabavljao sam se zamišljajući raspeto telo, sa vencem od trnja na glavi, na svakom od beskrajnog reda stubova. Raspeta tela, mršava i dugokosa, s mokrim peškirimama oko bedara, pratila bi suznim očima tok automobila po izgubljenoj ulici. Dva-tri izgubljena deteta, iz nekog razloga zakasnela na ulici u to doba, zaustavili bi se i pogledali najbližeg Hrista, podižući trouglasta lica prema mesecu.

Preko puta se nalazila fabrika hleba, zatim nekoliko dvorišta i okrugli kiosk za prodaju cigareta. Mesto za punjenje sifon-bo-

ca. Prodavnica mešovite robe. Možda zato što sam tu prvi put prešao ulicu sam da bih kupio hleb, vrlo često sanjam to mesto. U snovima to nije jadan lokal, većito mračan, gde jedna starica u belom mantilu pravi hleb u kalupima, gde miriše na pacove, već misteriozan prostor, do kojeg vodi visoko stepenište koje je teško preći. Slaba sijalica, vezana sa dve neizolovane žice, postaje mistična, a žena je sada mlada i lepa, okružena kalupima za hleb. Ta žena je sada visoka kao toranj. Brojim novac u toj himeričkoj svetlosti, sijaju na dlanu, ali ne uspevam da ih izbrojim i počinjem da plaćem jer ne znam da li imam dovoljno da kupim hleb. Malo niže niz put nalazi se Čika Psić, jadan i lenj penzioner, u čijem dvorištu kao da vlada ratno stanje, gde apsolutno ništa ne raste, zapravo, to je gomila đubreta. Penzioner i njegova supruga tumaraju tamo-amo, ulazeći i izlazeći iz jedne zemunice sa kartonskim krovom, spitičući se o psa, koji je bio samo kostur, a po kojem su i dobili nadimak. Niže, prema Dinamu, nalazi se prodavnica od koje zapravo vidim samo čošak. Prema Državnom cirkusu je samousluga i još jedan kiosk sa novinama. Tamo, u mojim snovima, počinje podzemni prolaz. Lutam, sa žičanom korpom u ruci, između rafova sa šerbetom i slatkim, sa salvetama i pakovanjima šećera (u kojima ponekad su bile sakrivene igračkice od zelenog ili narandžastog metala, bar se tako šušalo među decom), prolazio sam posle kroz leptir-vrata u drugu prostoriju samousluge, koja nikad nije postojala, i našao bih se napolju, pod zvezdama, još uvek držeći korpu u rukama, punu kutija i tegli. Bio sam iza zgrade, među naslaganim kutijama od lomljene iverice, a preda mnom su bila vrata od obojenog metala, gde se ponekad prodavao sir. Ali sada nisu postojala samo jedna vrata, kao u stvarnosti, već desetak, naređana duž cele zgrade, a između njih prozori dobro osvetljenih soba u podrumu. U svakoj sobi video se po jedan čudan krevet, s visokim nogarima, a u krevetima su spavale vrlo mlade devojke, kose rasute po jastucima, sa otkrivenim malim grudima. U jednom snu otvorio sam najbliža vrata, spustio se spiralnim stepeništem koje je vodilo veoma duboko, u

malo udubljenje u zidu, dobro osvetljeno, gde me je čekala jedna od ovih devojaka-lutaka, kovrdžave kose i krotka. Iako sam već bio muškarac kada sam sanjao ovaj san, nije mi bilo dato da posedujem Silviju, i svo uzbuđenje rasulo mi se u zamršen splet reči i pokreta. Izašao sam s njom držeći se za ruku, prešli smo put pokriven snegom, pogledao sam joj plavu kosu u svetlosti izloga apoteke i restorana „Hora”, zatim smo oboje čekali tramvaj, u sušezici koja nam je brisala crte lica; došao je tramvaj, i nije imao zidove već samo šasiju i nekoliko drvenih klupa gore, a Silvija je ušla i izgubila se u delu grada koji sam upoznao kasnije, u drugim snovima.

Iza ovog niza zgrada videli su se drugi, pokriveni zvezdama. Bila je jedna ogromna vila sa crvenim pločicama, bila je i jedna ružičasta kuća kao mali dvorac, bilo je niskih zgrada pokrivenih bršljanom, iz međuratnog perioda, koje su imale okrugle prozore i pravougaona stakla sa jugendstil ornamentima nad stepeništem, i groteskne osmatračnice iznad. Sve izgubljene u krošnjama, sada crnim, topola i grabova, koji su pomeli nebo, sve tmurnije prema zvezdama. Iza osvetljenih prozora odvijao se život, koji bih samo pomalo uhvatio u odlomcima: žena je peglala, muškarac u beloj košulji šetao je po sobi na trećem spratu, dve žene su sedele u foteljama i vodile beskonačne razgovore. Samo tri-četiri prozora bila su interesantna. U noćima erotske groznice sedeo sam pored prozora, u mraku, dok se sva svetla ne bi ugasila i nije se više ništa moglo videti, nadajući se da ću jednom ugledati one scene otkrivanja grudi i bedara i pubičnih bregova, one muškarce koji će svaliti ženu na krevet ili je dovesti do prozora i uzeti je s leđa. Više puta su bile navučene draperije ili roletne na prozore, i tad sam se trudio, žmirkajući, da protumačim apstraktne pokrete, isprekidane, koji bi sevali na tragu svetlosti što je ostao nepokriven, videvši svuda noge i bedra, dok ne bih pao u nesvest, a polni organ se spustio u pidžami. Tek onda bih legao, da sanjam kako ulazim u te tuđe sobe i učestvujem u komplikovanim erotskim manevrima...

Iza drugog niza zgrada grad se širio u nedogled, pokrivajući polovinu prozora sa pomalo zbunjujućom, nejasnom, nasumičnom mešavinom biljaka i arhitekture, sa mrljama topola koje bi ti i tamo iznikle i čudnim kupolama što su se izvijale među oblacima. Vrlo daleko nazirao sam (to mi je i mama pokazala u detinjstvu, na nebu posle oluje) cikcak siluetu prodavnice „Viktorija”, nekoliko vrlo visokih zgrada u centru, starih desetine godina i izgrađenih poput nebodera, krcatih fluorescentnim reklamama, crvenim, zelenim i plavim, koje su se palile i gasile u različitim ritmovima, a još dalje, sve gušće, zvezde na horizontu, koje su, tamo daleko, ostavljale trag starog zlata. Umetnut kao dragi kamen u prstenu zvezda, noćni Bukurešt mi je ispunio prozore, sli-vao se unutra i ulazio u telo i mozak toliko duboko da sam, još od mladićkih dana, zamišljao mešavinu mesa, kamena, likvora, čelika i mokrača, koja je, protkana pršljenovima i betonskim stubovima, oživljena spomenicima i opsosijama, svarena kroz iznutrice i toplovodne cevi, stapala grad i mene u jedno. Zaista, sedeći noćima na sanduku, s nogama na grejalici, nisam samo ja promišljao grad, i on je mene špijunirao, i on je mene sanjao, i on se uzbuđivao; jer bio je samo zamena mog žučkastog fantoma, koji me je posmatrao sa prozora kada je svetlo bilo upaljeno. Imao sam preko dvadeset godina kada sam izgubio ovu sliku. Tada su kopali temelje zgrada preko puta, doneta je odluka o proširenju i asfaltiranju ulice, rušenju fabrike za hleb, mesta za sifon-boce i kioska, i izgradnji zida blokova, višeg od naše zgrade. Zima je bila oštra, a nebo belo i vedro posle gustog snega. S vremena na vreme gledao sam kroz prozor. Žuti bager rušio je gurajući zupčanom kašikom kuću u kojoj je živela jedan laka ženska, koja mi se nikad nije pokazala gola. Unutrašnjost njenih soba bila je prazna i još ogoljenija kao ruševina, a još patetičnija zahvaljujući snegu. Bukureštu je uništen bubreg, odstranjena mu je žlezda, možda vitalna. Možda su pod korom grada, kao pod korom rane, zaista postojali podzemni prolazi, i možda je ova domaćica, koja je bila veoma snažna i koja mi se (iz kaprica?) nikad nije pokazala gola,

bila nekakav centar, matica podzemnog života. Sada se njena alveola krunila kao gips. Za kratko vreme, cela strana preko puta izgledala je kao kvarna vilica, sa požutelim panjevima i rupama i zardalim metalom. Sneg je tako dobro mirisao kada sam otvorio vlažan, tanak prozor i izbacio ošišanu glavu da mi se smrznu uši i teme, da vidim paru kako izlazi iz sobe, ali preko, preko, njegov miris je bio jasan, kao smrznuto rublje na štriku, mogao sam namirisati dah razaranja. I ako je istina da su se moždane hemisfere razvile iz prastarog mirisnog bulbosa, onda su možda naše najdublje misli u stvari smrad, metafizički pijani zadah, miris pazuha vremena, kiselost – kao u krpe za suđe – nadolazeće ekstaze, potočarska aura bezumlja.

S proleća su temelji bili iskopani, kanali, kao za gliste, pružali su se kroz glinu, roze i crni kablovi odmotavali su se sa ogromnih drvenih kalemova, viših od čoveka, i betonski kostur dizao je zastrašujuće parče po parče Bukurešta, gušeći mu šušteću vegetaciju i pokrivajući mu zabate, kupole, terase naređane jedna iznad druge. Obloge od šperploče i metalnih ploča, iskrivljene i jadne, skele po kojima su se peli radnici, mašine koje su razlivala beton i dizale veliki dim, novi betonski električni stubovi, uredno poslani, čija je svrha bila da zamene zardale metalne stubove – sve se to činilo vidljivim delovima jedne zavere, skovane kako bi se Bukurešt odvojio od mene samog, od mojih petnaest godina dok sam, sedeći na sanduku sa tabanima na grejalici, povukao zavesu i gledao otvoreno nebo grada. Zatvarala se jedna zona mog uma, podizao se zid, koji je zaklanjao sve što sam u sebi projektovao tada, u svakoj kocki i svakom pravougaoniku, crno-zelenom i zeleno-žutom, i mesecu, tankom kao nokat, koji se odražavao u svim prozorima. Sa sedam-osam godina roditelji su me terali da spavam popodne. U to vreme šifonjer je bio paralelno sa krevetom, i duge minute sam provodio ogledajući se u njegovom žutom sjaju, dete sa tamnim očima, koje se znoji pod čaršafom, nemoćno da zaspi. Kad bi me zrak sunca prelomljen na furniru zaslepeo, čineći da vidim žućkaste tačke, okrenuo bih se prema

zidu da gledam, prateći svaki crvenkasti cvetić i listić, dezen štofa kojim je bilo tapaciran okvir kreveta. Razaznavao sam u cvetnom lavirintu grube asimetrije, neočekivane šablone, glave životinja i obrise muškaraca, od kojih sam smišljao priče koje bi mi produžile snove. Ali san nikad nije dolazio, bilo je suviše svetlosti, a u oktobru sam upravo zbog te bele svetlosti odlučio da se igram vatrom: osluškivao sam da li se čuju glasovi iz roditeljske sobe i onda bih tiho ustao iz kreveta i na vrhovima prstiju otišao do prozora. Slika grada je tada bila prašnjava i daleka. Put se u širokom luku krivio ulevo, tako da sam već mogao videti zgrade sa naše strane prema naseljima Lizeanu i Obor. U daljini se nazirao Foišorul de fok¹, a iza termocentrala sa paraboličnim dimnjacima iz kojih je kuljao skamenjen dim. Topole su izgledale prave i šiljaste, ali one bliže bile su raširenih grana, sa puno treperećeg lišća, i stremile su uvis, uopšte nisu bile prave, već savijene kao tek raspletene vlasi. Priljubio bih obraz prozoru i, umoran od nesаницe, čekao bih pet sati, ali kao da je vreme stalo, a slika tate, zastrašujućeg izgleda, koji upada u moju sobu sa ženskom čarapom na glavi vezanom u čvor kao fes, dok mu zift-crna kosa stoji nameštena nagore, titrala mi je stalno pred očima. U takvim trenucima, ukradenim od obaveznog sna, osmislio sam najlepši pejzaž na svetu. Bilo je to posle letnje oluje, nakon sevanja koja su se granala na potamnelom nebu, toliko potamnelom da bih teško mogao odrediti gde je bilo mračnije, unutra ili napolju, s naletima kiše, brzim paralelnim potocima okruženim parom i kapima koje su letele na sve strane. Kada je kiša stala, između crnog neba i mokrog i sivog grada odjednom je pukla svetlost. Činilo se da dva dlana beskrajno nežno štite žutu svetlost, svežu, providnu, koja se spuštala na površinu, bojeći je u šafran i limun-žuto, a naročito pozlaćujući vazduh, kao da je sjajna staklena prizma. Polako su se oblaci razbijali i drugi tragovi istog proređenog vazduha, padajući koso, stapali su se sa prvobitnom

1) *Foişorul de Foc* – vatrogasna kula u Bukureštu, zdanje visine od 42 metra koje je nekada služilo kao osmatračnica vatrogascima.

svetlošću, čineći je intenzivnijom, jasnijom i svežijom. Raširen po brdima, sa tornjevima Mitropolije kao od žive, sa svim prozorima, goreći kao plamen soli, savijena duga, Bukurešt je bio naslikan na mom trokrilnom prozoru, na donjem delu, do kojeg sam jedva dosezao.

Osvetljenje se razlilo u hiljadu zrakova, a iznad njega, jednanim, gustim slovima, bio je napisan naredbodavni i težak tekst kao pozorišna zavesa. A danas, kad sam na polovini životnog puta, kada sam pročitao sve knjige, uključujući i one tetovirane na mesecu i na mojoj koži, napisane vrhom igle na krajičku mojih očiju, kada sam video i imao dosta, kada sam sistematski pokvario moja čula, kada sam voleo i mrzeo, kada sam podizao spomenike od neuništivog bakra, kada su mi porasle uši čekajući malenog Boga, a da i sâm dugo vremena nisam razumeo da sam samo gnjida koja kopa kanale kroz njegovu kožu od stare svetlosti, kada mi anđeli naseljavaju mozak poput bakterija, kada me je sva slatkoća sveta nauživala i kada su nestali april i maj i jun – danas, kada se pod prstenom razoruža koža u hiljade tankih stranica biblijskog papira, danas, živo i apsurdno danas, pokušavam da unesem nered u misli i čitam rune sa prozora i balkona punih opranog veša, na zgradi prekoputa, koja mi je prepolovila život, kao što se nautilus, iz pregrade koju je prerastao, seli u drugu, veću, na sedefnoj spirali koja je suma njegovog života. Ovaj tekst nije ljudski i ne mogu ga više rastumačiti. Ono što je ostalo iza, rođenje, detinjstvo i moji tinejdžerski dani, izbija ponekad kroz pore ogromnog zida, u dugačkim enigmatičnim pramenovima, deformisanim, anamorfnim i uveličanim, raspršenim i raštrkanim, bezbrojnim, preko kojih stižem do male sobe u koju se ponekad vraćam. Sedef preko sedefa preko sedefa, plavičasto preko plavičastog preko plavičastog, svako doba i svaka kuća u kojoj sam živeo (ako sve nije bilo halucinacija ništavila) filtrira sve što je bilo pre, mešajući se s time, čineći okuke mog života užim i heterogenijim. Jer ne opisuješ prošlost pišući o starim stvarima, već o izmaglici između tebe i prošlosti. Pišem o načinu na koji moj

sadašnji mozak oblaže moje mozgove, u sve manjim i manjim lobanjama, od kosti i vezivnog tkiva i kože. Pritisak i nesporezum između mog sadašnjeg uma i onog od pre jednog trenutka, i onog od pre deset godina.

Njihova povezanost dok prepliću zamisli i osećanja jedni drugih. Koliko je nekrofilije u sećanjima. Koliko divljenja za ruševine i trulež! Poput patologa koji čeprka po rastopljenim organima! Razmišljajući o sebi u različitim dobima, kao u toliko proživljenih života, jeste kao da govorim o dugom, neprekidnom nizu mrtvaca, o tunelu tela što umiru jedno u drugo. Samo pre nekoliko trenutaka, onaj koji je ovde, ogledajući se u tamnom jezeru dna šoljice kafe, pisao reči „umiru jedno u drugo” srušio se sa tabureta, pukla mu je koža, pokazale su se kosti lica, oči su mu iscurile kroz crnu krv. Posle samo nekoliko trenutaka, onaj koji će pisati „onaj koji će pisati” srušiće se i sam preko praha onog drugog. Kako ući u ovu kosturnicu? I zašto bi ušao? Kakva zaštitna maska, kakve hirurške rukavice bi mogle da te zaštite od infekcije koju širi sećanje?

Pre mnogo godina dešavalo mi se da, dok čitam stihove ili slušam muziku, osetim ekstazu, nagli i koncentrisani ugrušak u mozgu, nagli skup nestalne i gorke tečnosti, iznenadno otvaranje nekog zatvarača tamo, ali ne prema vani, već prema nečemu što je okruženo mozgom, nečem dubokom i neizdržljivom, ispunjenom blaženstvom. Imao bih pristup, dobijao sam pristup tamo, u zabranjenu sobu, kroz poeziju ili muziku (ili samo mišlju, samo slikom koja bi mi pala na pamet, ili – davno, vraćajući se sam iz gimnazije, gazeći po prolećnim baricama kraj tramvajskih šina – nekim osvetljenim izlogom, parfemom neke žene). Prodirao bih u epitalamus, zakoračio u amigdaluu, sklupčao se u apstraktnom produžetku zlatnog prstena iz centra uma. Oživljavanje je bilo kao krik tihe radosti, koja je sa orgazmom delila samo epileptičnu grubost, ali je ipak predstavljala olakšanje, ljubav, pokoravanje, predaju, obožavanje. Došlo je do prodora, pukotina ka cisterni žive svetlosti iz dna dubina našeg bića, razbijanja tačaka što gusto

prosiljavaju unutrašnju granicu misli, čineći je nalik zvezdanom nebu, jer svi mi imamo *u* glavi zvezdano nebo i, *iznad toga*, moralnu savest. Često, međutim, ova unutrašnja ejakulacija nije dostizala savršenstvo, već bi se zaustavljala u predsobljima, i predsobljima predsoblja, gde bi mešala treptave slike, ugašene u dahu, ostavljajući na kraju razočaranje i nostalgiju, koje bi me potom pratile čitav dan. Mašine za proizvodnju svetlosti, stihovi su me činili poročnim, koristio sam ih kao drogu i bilo je nemoguće živeti bez njih. Zatim sam počeo i sam da ih pišem, ali, među nežne, slatke ili agresivne stihove, samo bih utkao, ponekad bez ikakve potrebe, nerazumljiv deo, kao po diktatu, i koji bi me, kada bih ga pročitao, sablažnjavao kao ispunjeno proročanstvo. Tu bih govorio o majci, o Bogu i o detinjstvu, kao da bih, tokom razgovora uz pivo, počeo da govorim razne jezike, glasićem deteta, evnuha ili anđela. U mojim pesmama pojavila bi se mama, koračajući ulicom Štefan Veliki, viša od zgrada, prevrćući kamione i tramvaje, gazeći ogromnim stopalima limene kioske, čisteći prolaznike svojom jeftinom suknjom. Zaustavila bi se naspram trokrilnog prozora moje sobe, sklupčala se i gledala unutra. Čitav prozor bi se ispunio njenim velikim plavim okom, njenom namrgođenom obrvom, koja me ispunjavala užasom. Zatim bi se pridigla i krenula ka zapadu, rušeći poštanske avione i veštačke satelite sa neba punog krvi fluorescentnom kosom nalik žici... Šta sam hteo ovom mistifikacijom svoje mame? Ništa, nikad me nije približila njoj, nije budila moje interesovanje za nju. Bila je to žena koja mi je prala rublje, pržila krompiriće, koja me poslala na fakultet čak i kad sam hteo da izbegnem časove. Bila je mama, neutralna osoba koja je i izgledala neutralno, koja je živela svoj skromni život, koja je uvek imala posla u našoj kući, u kojoj sam ja uvek bio stranac. Šta je skrivao ovaj nedostatak osećanja u našoj porodici? Tata uvek na putu, a kad bi dolazio kući, ispijenog lica, smrdeo je na znoj, večito sa onim fesom od hulahopki koje je vezivao preko kose, poput konjskog repa, dok mu je stopalo čarape padalo na ramena. Mama koja mu prinosi ručak da bi po-

sle zajedno gledali televizor, tražeći „omiljene” među pevačima narodne muzike ili glumcima mjuzikala i večito se bockajući na tu temu. Ja koji sam jeo žurno i povlačio se u sobu s pogledom na ulicu (druge dve su gledale na dvorište, okrenute prema zgradi od crvenih cigala, koja je pripadala mlinu Dambovica) da bih sa prozora posmatrao poliedarsku užurbanost Bukurešta ili da bih pisao nepovezane stihove u sveskama na kvadratiće, ili da bih se zavukao pod ćebe, pokrivajući se preko glave kao da ne želim ili ne mogu da podnesem patnju i sramotu zato što sam tinejdžer... Mi, članovi naše porodice, bili smo kao tri insekta, svaki zaokupljen svojim hemijskim tragom, retko se dodirujući antenama i to samo u prolazu. „Kako je bilo u školi?” „Dobro”. „Dinamo će biti potučen, na sopstvenom terenu”. „Pa šta, nije ni Poli² za bacanje”. I ponovo nazad u školjku, da iznova pišem stihove koji su dolazili niotkud: majko, ti si mi dala moć sna.

*sedela bih noćima gledajući te u oči
i s rukom u tvojoj ruci verovao bih da razumem.
i opet bi samo tvoje srce kucalo za oboje
i među našim lobanjama prozračnim kao ljuske kozica
nazirala bi se fantastična pupčana vrpca
i hipnoza i levitacija i telepatija i ljubav
bile bi samo različito obojeni cvetovi u našem naručju.
zajedno
igrali bismo večnu igru karata sa dve figure: život, smrt
dok bi oblaci iskrili u zoru, daleko.*

Zatekao sam se kako pretražujem malu porodičnu arhivu, smeštenu u maminu staru tašnu, još iz mladosti, nekakva tašna što se nosila preko ramena, granatna, sa izandalom imitacijom kože. Iznutra je bila postavljena jeftinom svilom, tu i tamo

2) FC Politehnica Timișoara – Poznat pod nazivom Poli Temišvar, ovaj rumunski fudbalski klub osnovan je 1921, a raspušten 2012. godine. Klub je dva puta osvajao Kup Rumunije.

pohabanom. U jednoj pregradi tašne našao sam dva ručna sata, toliko stara da se na njima nahvatala nekakva crna so s prednje strane, a rđa na poklopcu je već bila potpuno pozelenela. Odavno na njima nije bilo kaiševa. Pored nekoliko zihernadli, lampice sa starog radio-aparata, druge sitnice s kojima sam se igrao još u detinjstvu. U jednoj požutelej hartiji, dva čuperka plavo-sive kose bila su vezana gumicom, moja kosica, iz vremena kad su me, po priči mojih roditelja, oblačili u haljinice i šortseve i zvali me, kao i sav komšiluk, Mirčika. Kosa je bila meka i svaki put me je terala da se naježim, jer mi se činilo kao da dečkić od tri godine živi paralelno sa mnom i da svaki čas može ući na vrata. Na dnu tašne nalazili su se dokumenti i računi, ugovori o zakupu, sertifikati, garancije, sa markama i pečatima, ali i žute tablete od starih lekova, koje su oporo mirisale, stare fotografije sa čipkastim okvirom, na nekim mestima poderane, a na poledini sa datumima i kratkim tekstom pisanim masnom olovkom, nezgrapnim i ružnim rukopisom, stari novčići, krstić sa krštenja, jedan beli cvetić sa neke svadbe... Rasuo sam sadržaj tašne na krevetu, pretražio svaku stvarčicu a da i nisam znao šta zapravo tražim. Našao sam neki razvijen film, uvijen u papir, izvukao sam ga i gledao prema svetlu porodične scene, slikane čas uspravno, čas vodoravno, sa ljudima koji su svi imali crna lica i belu kosu, bela odela i crne košulje, crne haljine sa belim cvetovima i bele haljine sa crnim cvetovima. Naišao sam i na neke moje slike „kad sam bio mali”, toliko poznate: u dvorištu, na Silistri, u pletenom odelcetu, sa cipelicama, kovrdžave, čupave kose, kako držim jednu ruku na okruglom vrhu baštenskog stuba, a drugu ruku kod očiju, jer sam imao godinu i po i bio sam plačljivko; video se i deo zida kuće iz predgrađa, sa muškatlama na prozoru, a dvorište je bilo popločano kamenim kockama. Zatim, slika gde sam na motociklu sa prikolicom, na vašaru (bio sam buckast i uplašen, u košuljici sa kratkim rukavima), pored jednog plišanog medveda, olinjalog krzna, ne mnogo većeg od mene. Ali to je isto tako mogao biti i moj brat od tetke, Marian, sin teta Sike. Fotografija, veoma mala,

toliko je izbledela da je poprimila prljavu sepija boju. Još tri fotografije iz nedatiranih vremena pomešale su se sa dokumentima, vojnim knjižicama i oštećenim značkama. Tipična fotografija sa venčanja mojih roditelja, toliko retuširana da bi bilo teško opisati kako su, zapravo, izgledali mladenci: on kose crne poput fleke od tuša, zalizan, sa unezverenim izrazom lica, kao da je pred puškama na gotovs, u crnom odelu, kao nacrtan; ona u venčanici, sa neprepoznatljivim licem (mogao je to biti bilo ko iz filmova tog vremena), a sa strane, držeći monstruozne sveće sa venčanja, jedna predebela kuma, sa nogama kao da pati od elefantijaze, i jedan ćelavi kum, sa brčićima kao Gručo Marks. Druga fotografija, zapravo, bila je prva po nastanku. Na njoj su mama i tata u banji, gde su se upoznali. Ovde je ona bila lepa, sa visokim jagodicama, kestenjastom kovrdžavom kosom, sjajnih očiju: jedna mlada radnica koja je došla u grad i koja nije planirala svoju budućnost. On je skoro dečkić, ima tek nešto više od dvadeset godina i liči na mene. Nosi trenerku i vojničke cipele. Polako sneži nad njihovim golim glavama dok stoje naslonjeni na ogradu nekog mosta. Preko mosta prolaze još dve osobe sa kapama. To je 1955. godina, i zima je mnogo blaža nego prethodna. Ko zna kakav je putujući fotograf, možda bivši industrijalac, a možda isto fotograf u prošlom režimu, čekao po zimi, na mostu, klijente koji bi se slikali, a moji, sramežljivi, pošto su se jedva poznavali, ovekovečili su se u svoj toj tužnoj mladalačkoj raskoši. Poslednja fotografija je pažljivo bila pocepana na dva dela, ne presečena makazama, već pocepana savijanjem papira. Prvo je pucala opna a zatim i papir, prilično precizno. Ono što je ostalo bili smo tata i ja, u njegovom naručju, sa onim famoznim plavim repićima. Ipak, nisam u haljinici već u špilhoznama sa cvetićima. Tata gleda nasmejan, četvrtastog lica i oštrog pogleda, dok se ja smejem nekome sa leve strane, ko se verovatno nalazio na onom drugom delu fotografije. Tamo se video samo goli lakat žene.

Čitava unutrašnjost tašne, koju sam istraživao i ranije, ali ne sa sadašnjim interesovanjem, mirisala je na rđu i buđ zahvalju-

jući satovima. Poslednja stvar do koje sam došao, jer je bila skrivena u naborima punih mrvica, bila je jedna mamina zubna proteza, koju možda nije ni nosila i koja je tu sakrivena kao sraman predmet, o kojem ne treba govoriti. Kada sam je prvi put našao, imao sam osećaj gađenja i neprijatnosti kakav sam još jednom bio osetio, u ranom detinjstvu. Bilo je to prve godine kad sam sâm prešao ulicu, po hleb ili primerak iz „Kluba neustrašivih”³ ili do kioska da kupim ocu cigarete. U tihe letnje večeri stigao bih do zidova koji sada ne postoje, ulazi su bili u oblacima duvana i gledao sam uplašeno nakinđurenu debelu prodavačicu, sa roze kosom, okruženu novinama i časopisima. Napolju se spuštao mrak i samo ovde, u sobičku sa izlogom, sijala je snažna i postojana svetlost. Gledao sam kroz staklenu vitrinu različite vrste cigareta, duvana za lulu, metalne upaljače u obliku pištolja, britve poput olovnih riba... Pored su stajale šibice, druge sitnice, a najlepše su mi se činile kutijice od prelakiranog kartona, sa slikama nekih tropskih leptira, plavkastih i zlatastih, kraj kojih se nalazila etiketa na kojoj je nešto bilo ispisano crnim tušem. Reč je bila dugačka i fascinantna – *prezervativ*. Šta to može biti unutra? Često sam sedeo u tišini u svojoj sobi, sve vrteći igračku – limeno lovorovo drvece iz kog bi izlazila plastična vila – i pitao se kakva se čudesna igračka, egzotična, mogla kriti u onim kutijicama sa leptirima. Nekad sam zamišljao da je moguće da je baš leptir, sa telom u obliku luka i sjajnim, šarenim krilima, od istog šuška-vog papira u koji su bile uvijene „salonske” bombone. Ili mirisna žvakaća guma, providna, što u želatinastoj masi krije okamenjenog crvenog leptira. Planirao sam na putu za bioskop „Volga”, gde je trebalo da sa roditeljima gledam neki film, da ih zamolim da kupe i meni jedan prezervativ. Koštao je samo tri leja. Na kraju, mogao sam i sâm da sakupim te pare iz kuće, skupljajući po pet, deset ili petnaest bana, dok ne sakupim tri leja. Počeo sam da skupljam, i zamišljao kako mi se prodavačica sa roze kosom

3) *Clubul temerarilor* – edicija knjiga za omladinu, u kojoj su uglavnom objavljivani avanturistički romani.

smeši majčinski dok mi spušta na dlan željenu kutijicu (znao sam i koju hoću: onu iz vitrine, na kojoj je leptir mahao krilima na goruće zelenoj površini)... Jedne večeri, na putu za bioskop, video sam drugu vitrinu duvandžijskog kioska sa kineskim kutijicama i, gledajući uvis, osmelio sam se da pitam oca: „Tata, šta je to prezervativ?“ Čim sam to upitao, tatino lice je ogrubelo i strogo mi je odgovorio: „Nisi našao da pitaš nešto drugo?“ Mama i tata, između kojih sam žurno hodao, začutili su, razmenjujući poglede nekoliko trenutaka. Po tonu mog oca znao sam da sam se namerio na zatvorena vrata, u onaj prostor u koji vas roditelji, iako ste im dragi, nikada te ne primaju. Osećao sam njihov dah, njihov misteriozni život odraslih, one nerazumljive zabrane koje se tiču rađanja dece i malih i smežuranih organa između nogu, i kako je tata bacio mamu na krevet u spavaćoj sobi, ona plakala a ja dotrčao da je branim, po leđima lupajući pesnicama šiljatog i brutalnog čoveka. Posle tog nesrećnog pitanja osećao sam užas prema samom sebi, isto osećanje koje sam imao kad sam otkrio maminu protezu. Bili su to gornji zubi, prljavo-bele boje sa malo plavkastog između, od jeftine plastike, udenuti u veštačku vilicu. Crvenilo vilice se ne može opisati kao prirodno, imalo je naročitu nijansu, kao da je plastika uzeta od drugih, starijih proteza, istopljenih i ponovo upotrebljenih: ljubičasta i bleđa boja sleza u dominantnoj crvenoj. Nekoliko krajeva žice tu i tamo doprinelo je fascinantnoj odbojnosti koju sam osećao dok sam vrteo u ruci tu stvar. Od mame sam nasledio loše zube, sklone kvarenju i propadanju, čak i lomljenju krunice, onako, dok sam nešto žvakao osetio bih na jeziku deo zuba: s jedne strane sjajno i glatko kao ogledalo, a sa druge grubo i udubljeno. Od nje sam nasledio i beskrajnu zubobolju tokom koje bih jurio po kući, rušio stolice i vukao zavese. Ali mogu reći da me predvidljiva budućnost mojih zuba nije toliko zgražavala dok sam posmatrao neobično zakrivljen luk proteze. Zgražavala me je *boja*. Bilo je tu nečeg preciznog, nečeg što je podsećalo na stvar koju sam već video, koju sam poznavao, i koju nisam mogao ponovo pronaći. Nekoliko

dana sam hodao okolo sa maminom zubnom protezom u džepu. Vrteo sam se po poznatim mestima oko gimnazije „Kantemir”, po ulicama Toamnei i Profetului, spuštao sam se do Ulice galaci u buku tramvaja br. 5, lutao po ruševinama Ulice lizeanu. Spuštalo se predvečerje, nežni sneg sa trotoara poprimao je stidljivo ružičastu boju, pokoja starica bi, na nekom prozoru, sisala dečju cuclu, jedna mačka imala je oko isto kao i Đina kasnije, jedna žena se zaustavila, gledala okolo i dizala gaćice, vukući ih preko jakne i suknje. Čekao sam, hodajući između prehrambenih artikala i dečjih kolica, trenutak kada će predvečerje dobiti boju desni, i odjednom sam to uhvatio. Bio sam u Ulici gospođe Rukandre, gde se nalazio mali trg, kao u snu okružen dvorištima, kuglama na vrhovima stubova, i jednom žutom zgradom, sa uspravnom trakom od matiranog stakla iznad ulaza. Sada, u predvečerje, staklo je gorelo i plamen se uvijao oko *art nuvo* stabljike od kovanog gvožđa, crne i tople kao noć. Sneg, koji je osvetljavao mali trg belom svetlošću, koja kao da je dolazila odozdo, ispod zemlje, brzo se rastapao u morbidno ružičasto predvečerje. Tiha zgrada, kao odlomljeno sečivo zariveno u asfalt, uznemiravala me je i dovodila do nesvestice. Zaustavio sam se nasred trga, kao spomenik tužnom heroju, izvadio iz džepa stari papir i odmotao ružni predmet. Podigao sam protezu iznad glave i zubi su počeli da svetle, žuti kao plamen soli, dok su desni nestale, stapajući se sa identičnom bojom predvečerja. „Ah, mama”, šapnuo sam u ludilu te tišine. Ostao sam nekoliko minuta gledajući sve tamniju svetlost proteze, i dok je predvečerje postajalo tamnocrveno kao venska krv, proteza je poprimala nekakvu unutrašnju svetlost, kao da je neki fluorescentni gas ispunio luk plastičnih desni. A oko njih, fantomski, ukazala se mama. Isprva kostur, proziran kao koža gliste, kao zelenkasti rendgen, nežan poput somota. Lobanja sa velikim flekama umesto očiju, i malim umesto nozdrva, grudna krletka, svetleći leptir bedrenih kostiju, želatinaste cevi ruku, nogu i prstiju. Preko toga, poput laganog snega, poput vela egzotičnih riba, narastalo je majčino meso, velika gola žena sa